

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ.

Ἡ παροῦσα τοῦ Περὶ ἀδικημάτων καὶ ποινῶν συγγράμματος τοῦ Βεκκαρίου δευτέρα ἐκδοσις γίνεται εἰς περιστάσεις εὐτυχεστέρας τῆς πρώτης ἐκδόσεως (1802): ὅστις ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς ἀνέγνωσεν ἐκείνην, πιθανὸν ὅτι ἐπεθύμησε νὰ μὴν ᾔθελε ποτὲ τὴν γνωρίσειν. Ἰ Τέ ἄλλο εἶχε τότε νὰ προξενήσῃ εἰς τοὺς τυραννουμένους Γραικοὺς τοιοῦτου βιβλίου ἀνάγνωσις, πλὴν νὰ τοὺς φέρῃ εἰς ἀπελπισίαν, παραδῶλλοντας ὅσα λέγει ὁ Βεκκαρίας περὶ τῆς δικαιοσύνης τῶν νόμων μὲ ὅτας αὐτοὶ ἔπασχαν ἀνομίας τῶν ἀγρίων τυράννων, ἐνεργουμένας καθ' ἡμέραν καὶ εἰς αὐτά των κ' ἔξω ἀπ' αὐτὰ τὰ ἀξιώτερα νὰ ὀνομαζῶνται μακελλεῖα παρὰ δικαστήρια;

Ἐλευθερωμένοι σήμερον ἀπὸ τὴν τυραννίαν, οἱ Γραικοὶ θέλουν ἀναγνώσειν τὸ σύγγραμμα μὲ χαρὰν, ὅτι ἔχουν, ἢ καὶ ἐλπίζοντες ὅτι μετ' ὀλίγον θέλουν ἔχειν καὶ αὐτοὶ δικαστήρια τοιαῦτα, ὅποια τὰ ἐπιθυμεῖ ὁ Βεκκαρίας, καὶ πὰ ἀπαιτεῖ ἡ δικαιοσύνη, ὁ μόνος ἰσχυρὸς δεσμὸς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας.

Ἦτον ἀκόμη ἀναγκαῖα ἡ παροῦσα ἐκδοσις, καὶ διὰ τὰ προεκδοθέντα (1821 καὶ 1822) Πολιτικὰ καὶ Ἠθικὰ

τοῦ Ἀριστοτέλους, τῶν ὁποίων γίνεται τρόπον τινὰ συμπλήρωμα. Ὅστις ἀπέκτησεν ἐκεῖνα ἐξανάγκης πρέπει νὰ ἔχη καὶ τὸν Βεκκαρίαν. Χωρὶς δικαστήρια δίκαια, πολιτεία χρηστοθήης καὶ νόμιμος νὰ συσταθῆ εἶναι τῶν ἀδυνατών, καθὼς πάλιν τῆς ἀνόμου πολιτείας ἄνομα γίνονται καὶ τὰ δικαστήρια. Παράδειγμα ἡ ληστρική τῶν Τούρκων πολιτεία, καὶ ὅσαι ἄλλαι ὁμοιάζουν χωρὶς νὰ ὑπερέχῃ λωσι τοὺς Τούρκους.

Τῆς νέας ταύτης ἐκδόσεως ἐδιωρθώθησαν καὶ τὸ κείμενον καὶ αἱ σημειώσεις. Ἀλλὰ τοῦ μὲν κειμένου ἡ διόρθωσις περιορίζεται εἰς τὸ ὕφος αὐτὸ τοῦ λόγου· τὰς δὲ μετὰ τὸ κείμενον ἀκολουθούσας σημειώσεις μου καὶ ἐδιώρθωσα καὶ ἠύξησα μὲ νέας ἄλλας, φροντίζων πάντοτε νὰ δείχνω τοὺς παραλλήλους τόπους ἄλλων παλαιῶν καὶ νέων φιλοσόφων, ὅσων αἱ γνώμαι συμφωνοῦν μὲ τὰς γνώμας τοῦ συγγραφέως, ἢ καὶ διαφωνοῦν ἀπ' αὐτάς. Παρὰ τὰς σημειώσεις ταύτας ἐπροστέθησαν καὶ ὑποκάτω τοῦ κειμένου πολλαὶ ἄλλαι νέαι, ἐρανισμέναι ἀπὸ τὴν νεωστὶ (1822) ἐκδομένην εἰς τοὺς Παρισίους νέαν Γαλλικὴν τοῦ Βεκκαρίου μετάφρασιν.

Ἡ πρώτη ἔκδοσις ἔφερεν ἐπιγραφὴν, Περὶ ἀμαρτημάτων καὶ ποινῶν πολιτικῶς θεωρουμένων, παράφρασιν πλέον παρὰ μετάφρασιν τῆς ἰταλικῆς ἐπιγραφῆς, Dei delitti e delle pene. Ἡ προσθήκη τῶν τελευταίων δύο λέξεων σκοπὸν εἶχε ν' ἀποφύγω τὴν ἐνδεχομένην σύγχυσιν τῆς λέξεως Ἀμαρτήματα, ἡ ὁποία παραστένει εἰς τὴν γλῶσσάν μας τὰς κολαζόμενας μὲ πνευ-

ματικὰς ποινὰς εἰς πνευματικὰ δικαστήρια παραβάσεις τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ.

Ἄντ' αὐτῆς, τὴν ἐπιγράφω τώρα, Περὶ ἀδικημάτων καὶ ποινῶν. Ἐμποροῦσα νὰ τὴν ἐπιγράψω καὶ Περὶ ἐγκλημάτων καὶ ποινῶν, μεταχειριζόμενος τὴν λέξιν Ἐγκλημα πλατύτερον, ὡς μεταχειρίζονται κάποτε καὶ οἱ Γάλλοι τὸ *delit*, καὶ οἱ Ἴταλοὶ τὸ *delitto*¹, ἧγουν καθόσον περιέχει καὶ τὰς ἐλαφρὰς καὶ τὰς βαρείας τῶν νόμων παραβάσεις, εἰς ἓνα λόγον, πᾶσαν παράθεσιν ἀξίαν νὰ ἐγκαλεσθῇ εἰς δικαστήριον. Ἄλλ' οἱ Γραικορωμαῖοι νομικοὶ ὠνόμαζαν Ἐγκλήματα τὰς βαρείας παρανομίας, τὰς ὁποίας οἱ Γάλλοι ὀνομάζουν *crimes* καὶ οἱ Ἴταλοὶ *crimini*².

Διὰ τὰς αἰτίας ταύτας, ἐπρόκρινα τὴν ἐπιγραφὴν, Περὶ ἀδικημάτων καὶ ποινῶν, μεταχειριζόμενος εἰς τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίζοντο σημασίαν καὶ οἱ παλαιοὶ δικανικοὶ ῥήτορες τὴν λέξιν. Τὸ Ἀδίκημα ὄχι μόνον σημαίνει καὶ τὰς ἐλαφρὰς καὶ τὰς βαρείας τῶν νόμων παραβάσεις, ἀλλὰ συγγενεῦει ἀκόμη καὶ συναρμολογεῖται μὲ τὰς λοιπὰς κριτηριακὰς λέξεις, Δίκη, Δικάζω, Δικαστής, Δικαστήριον. Ἀδίκημα³ λοιπὸν εἶναι

1. Ἀπὸ τὸ Λατινικὸν *delictum*, τὸ ἐποῖον κυρίως σημαίνει, ἔγκλημα. Τὰ Γλωσσάρια τὸ ἐξηγοῦν, « Δέλικτον, ἀμάρτημα. »

2. Εἶναι τῶν Λατίνων τὸ *crimen*, ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν Κρίμα, τὸ ἐποῖον εἰς μὲν τοὺς παλαιούς ἦτο συνώνυμον τοῦ Κρίσις, εἰς ἡμᾶς δὲ σήμερον, τοῦ ἀμαρτήματος ἢ ἀμαρτίας (*peché*) κατὰ θρησκευτικὴν σημασίαν.

3. « Ἀδικον μὲν γὰρ ἐστὶ τῆ φύσει ἢ τάξει τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο,

καὶ λέγεται πᾶσα πράξις ἀδικος, εἴτ' ἐλαφρὰ, εἴτε βαρῆα, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀδικημένος ἐγκαλεῖ τὸν ἀδικήσαντα εἰς δικαστήριον, μὲ σκοπὸν νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ δώσῃ τὴν ὀφειλομένην ἰκανοποίησιν.

Εἰς τὰ Προλεγόμενα τῆς πρώτης ἐκδόσεως ἐσημείωσα τινὰ περὶ τοῦ Βεκκαρίου, καὶ περὶ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ, μεταφρασμένου εἰς ὅλας τῆς Εὐρώπης τὰς γλώσσας. Τώρα δ' ἔχω νὰ προσθέσω, ὅτι ἐμεταφράσθη, πράγμα παράδοξον! καὶ εἰς τὴν Ἀραβικὴν γλῶσσαν, ὡς μανθάνομεν ἀπὸ τὰς πολιτικὰς ἐφημερίδας· καὶ τὸ παράδοξότερον, ὅτι ἡ μετάφρασις ἐγίνε μὲ τὴν συνευδοκίαν τοῦ Σατράπου τῆς Αἰγύπτου. Τοσαύτη καὶ τοιαύτη εἶναι τῆς τυπογραφίας ἡ δύναμις. Καὶ αὐτοὶ οἱ τύραννοι, κατασυρόμενοι ὡς ἀπὸ χεῖμαρρον τὴν δι' αὐτῆς ἀκαταμάχητον διασπορὰν τῶν φύτων, προετοιμάζουν, οὔτε θέλοντες, οὔτε γνωρίζοντες τί κάμνουν, αὐτὴν αὐτῶν τῆς καταδυναστείας τὴν κατάργησιν.

Ἔλεγ' ἀκόμη εἰς αὐτὰ, ὅτι ὁ πρῶτος μεταφράσας τὸν Βεκκαρίαν εἰς τῶν Γάλλων τὴν γλῶσσαν ἦτον ὁ φιλόσοφος Μορελλέτος· ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζα τότε ὅ,τι μετ' ὀλίγας ἡμέρας¹ ἔμελλε νὰ μάθω ἀπ' αὐτὴν τὴν πρὸς ἐμὲ ἐπισταλὴν

* ὅταν πραγθῆ, ἀδίκημα ἔστι· πρὶν δὲ πραγθῆναι, οὔπω, ἀλλ' ἀδικον.» Ἀριστοτέλ. Ἠθ. Νικομ. Β, ζ', σελ. 97. Τὸ ὅταν πραγθῆ σημαίνει μάλιστα, ὅταν ἀποδειχθῆ ὅτι ἐπράχθη· «Ἐὰ τοιαῦτα πάντα πρὸ τοῦ μὲν τὴν κρίσιν γενέσθαι αἰτιῶν (accusations, plaintes) ὀνόματά ἐστιν· ἐπειδὴν δὲ κριθεῖς τις ἐξελεγχθῆ, τοιοικαῦτα ἀδικήματα [αἰτίαι] γίνονται.» Δημοσθέν. κατὰ Ἀριστοκράτ. σελ. 628.

1. Τὴν 19 Φεβρουαρίου, 1802, ἧτις συμπίπτει μὲ τὴν 30 τοῦ

τοῦ σήμερον μακροῦ Μορελλέτου¹, τῆς ὁποίας τὸ πανομοιότυπον (fac-simile) προσθέτω εἰς τὸ τέλος τῶν Πηλεγόμενων. Κατ' αὐτὴν, τὸ σύγγραμμα τοῦ Βεζκαρίου, ἐν ἀπὸ τῶν πολλὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματα, ὧν ἡ εἶσοδος δὲν ἐσυγχωρεῖτο τότε τόσο ἐύκολα εἰς τὴν Γαλλίαν, τὸ ἐμβόασεν αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις ἔργον εἶχε νὰ ἐπαγρυπνῇ καὶ νὰ διευθύνη τὴν βιβλιοπραγματεῖαν (Directeur de la librairie) καὶ ὄχι μόνον τὸ ἐμβόασεν, ἀλλὰ καὶ ἐπαρκαλίνησε τὸν Μορελλέτον νὰ τὸ γνωστοποιήσῃ εἰς τοὺς συμπολίτας του διὰ τῆς μεταφράσεως. Οὗτος ἦτον ὁ καὶ διὰ σοφίαν καὶ διὰ ἀρετὴν ἐνδοξὸς Μαλεσέρβης, (Malesherbes), ὁ κατασταθεὶς ἔπειτα λειτουργὸς τοῦ σφραγίσματος ἀπὸ τοὺς δημοκόπους βασιλέως Λοδοβίκου τοῦ δεκάτου ἑκτου, καὶ μετ' ὀλίγον (1794) ὑπομένας καὶ αὐτὸς τὴν σφραγὴν, εἰς τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἡλικίαν τοῦ Σωκράτους, καὶ μετ' αὐτὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς, μετ' αὐτὴν ὁποῖαν ὁ Σωκράτης ἔπει τὸ κώνειον. Παρατρέχω τὴν λοιπὴν διαγωγὴν καὶ πολιτείαν τοῦ Γάλλου Σωκρατικοῦ τούτου, ὡς εὐκόλον εἰς καθένα νὰ τὴν γνωρίσῃ ἀπὸ τὰς Βιογραφίας ὅθεν ἔχει νὰ μάθῃ, ὅτι οὐδ' αὐτὴ ἡ πολυβίβλος καὶ πολύπονος Ἐγκυκλοπαιδεία ἤθελ' ἰδεῖν τὸ φῶς χωρὶς τὴν προστασίαν τοῦ ἀειμνήστου Μαλεσέρβου.

Τὴν πρώτην ἐκδοσιν ἐπροσφώνησα εἰς τὴν τότε νεοσύστακτον ἑλληνικὴν πολιτείαν τῶν ἑπτὰ νήσων καὶ ἡ

Ἰπέμβρου (Pluviose), ἔτους 10, κατὰ τὴν τότε δημοκρατικὴν μεγαλογίαν.

1. Ἀπέθανε κατὰ τὸ 1819, ἡλικίας 92 ἔτη.

συντομωτάτη προσφώνησις ἔφερε τελευταῖα τὰ λόγια ταῦτα, ΔΙΑ ΤΑΣ ΧΡΗΣΤΑΣ ΕΛΠΙΔΑΣ ΛΝΕΘΗΚΕ. Τὰ ἐλπίζόμενα ὁμῶς τότε χρηστὰ κυοφοροῦνται ἀκόμη, οὐδ' ἐξέσω τὶ τὰ ἐμπόδια' ἕως τῶρα νὰ γεννηθῶσιν. Εἴθε μὴ κατηγορηθῶσι δι' ἄλλο οἱ ὁμογενεῖς μας παρά διὰ τὸ μᾶκρος τῆς κυοφορίας! Οἱ Ἰεπταννησιῶται αἰτιῶνται ἴσως τοὺς Ἄγγλους· οἱ Ἄγγλοι πάλιν τοὺς Ἰεπταννησιῶτας. Τίνων ἡ κατηγορία δικαιολογεῖται, δὲν εἶν' εὐκόλος ἡ περὶ τούτου κρίσις.

Ἄν οἱ Ἄγγλοι κυβερνώσι τὴν Ἰεπτάννησον ἀδίκως· ἂν οἱ πεμπόμενοι ἀπ' αὐτοῦς κυβερνηῆται ὁμοιάζωσι τοὺς ἄρμοστῆς τῆς Σπάρτης, ἢ τοὺς ἀνθυπάτους τῆς Ῥώμης· ἂν ἐκατήντησαν εἰς τὴν ἀδίκον ἐπιθυμίαν νὰ δουλώσωσι τὰ ἔθνη, ὡς ἐτοιμάζωνται ἀπὸ τοῦ νῦν νὰ φορέσωσι τὴν πένθιμον στολὴν τῆς ἰδίας των ἐλευθερίας. Ἡ ἱστορία στέκει ἀνεξάλειπτος· οὐδ' ἡ ἀπώλεια τόσων ἄλλων μισανθρώπων πολιτειῶν ἔχει νὰ στήσῃ δι' αὐτοῦς τὸν δρόμον τῆς. Φθάνει πολλάκις ὁ φυσικὸς θάνατος νὰ λυτρώσῃ ἕνα τινὰ μερικὸν ἀδίκον ἀπὸ τὴν δικαίαν τῶν ἀδικημάτων του ποινήν· ἀλλὰ τῶν πόλεων, ἐπειδὴ εἶναι ἀθάνατοι, ἂν δὲν κολασθῶσι πάραυτα διὰ τὰς ἀδικίας των, ἡ ποινή ὑπερβάλλεται, δὲν συγχωρεῖται ποτέ¹. Ἐὰν ἐξεναν-

1. « Ἀνὴρ μὲν γὰρ ἀσεθὴς καὶ πονηρὸς τυχὸν ἂν φθάσειε τελευτήσας, πρὶν δεῦναι δίκην τῶν ἡμαρτημένων· αἱ δὲ πόλεις, διὰ τὴν ἀθανασίαν, ὑπερμένουσι καὶ τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς παρὰ τῶν θεῶν τιμωρίας. » Ἰσοκράτ. Συμμαχικ. § λή, σιλ. 18α. Ἴδου πῶς ἐξέφρασε τὴν ῥῆσιν τοῦ Ἰσοκράτους (εἴτε μιμηθεὶς τὸν Ἰσοκράτην, εἴτε

τίας οἱ Ἑπτανησιῶται, καὶ κυβερνώμενοι δικαίως ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, ἔμειναν ὅμως εἰς τὴν αὐτὴν ἐλείνην λιθοργίαν, εἰς τὴν ὁποίαν τοὺς ἀφῆκε τῶν Βενετῶν ἢ ἄνομος ὀλιγαρχία, τῆς δικαιοσύνης τῶν Ἄγγλων πάλιν ἦτο νὰ ἐρευνησῶσι καὶ νὰ ἀφανίσωσι τὰς αἰτίας τῆς τύσης λιθοργίας.

Ὀνειδίζονται οἱ ἐπισημότετοι κτηματικοὶ τῆς Ἑπτανήσου, ὡς σώζοντες ἀκόρη τὰς ὀλιγαρχικὰς προλήψεις τῶν Βενετῶν, καὶ ἐξαίρετως τὴν μωροτάτην ὄλων τῶν προλήψεων, τὴν πρόληψιν τῆς εὐγενείας, ἣτις ἀρκεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰς τὰ κατὰ προκοπὴν των. Δὲν εἶναι παράδοξον, ἀνὰ αἱ ψυχὰι τινῶν ἠρρώσθησαν τοιαύτην τῶν φρενῶν ἀρρώστιαν, ἐπειδὴ κάποις ἐξ ἡμῶν δὲν τολμᾷ νὰ καυχῆθῃ ὅτι ἔχει ψυχὴν ὑγιαίνουσαν ὁλίτελα ἀπὸ προλήψεις. Παράδοξος καὶ πολλὰ παράξενος γίνεται ὅστις δὲν σπουδάζει νὰ καθαρίσῃ τὴν κεφαλὴν του ἀπ' αὐτὰς μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ὀρθοῦ λόγου· εἰς τὴν παροῦσαν ἐποχὴν μάλιστα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς φωτισμένης Εὐρώπης, ὅτε καὶ πράγματα καὶ πρόσωπα ὀρίζονται καὶ γνωρίζονται ἀκριβέστερον.

τυχερῶς συμφωνήσας μ' αὐτὸν) ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπισημοτάτους στρατηγούς τῶν Γάλλων: Il a existé de tout temps, dans les événements humains une récompense des vertus et une punition des vices. Les particuliers peuvent échapper à cette providence; . . . mais parcourrez l'histoire, vous y verrez que les peuples n'y échappent jamais. La vie et les mémoires du général Dismouliet, tom. III, pag. 410. Paris, 1823.

1. Ἴδε τὴν Revue encyclopédique, tom. XI, pag. 454.

Γέννησις ἀπὸ ἐπιστήμων γονεῖς μόνη, καὶ ἂν κχυχάται τις πρόγονον τὸν Ἰρακλέα ἢ τὸν Πέλοπα, ἐμπορεῖ νὰ κάμη ἄνθρωπον ἀνθρώπου διάφορον τὴν τύχην, ἀλλ' ὄχι διάφορον καὶ τὴν φύσιν. Προλήψεις εὐγενείας εἶναι προλήψεις ἰδιωτῶν¹ καὶ βαρβάρων, οἱ ὅποιοι μὴν ἔχοντες ἴδια προτερήματα, σπουδαζοῦν νὰ σκεπάσωσι τὴν ἀσχημίαν τῶν μετῶν ἄλλων τὴν λαμπρότητα, καὶ νὰ κατασιγῶσι τὴν περὶ αὐτῶν ἀτυχεστάτην φήμην μὲ τῆς πατραγαθίας τοῦς κρότους.

Ταῦτα μᾶς διδάσκει ἡ φιλοσοφία, ἥτις ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ὁ ὀρθὸς λόγος. Ἡ δὲ Ὀρησκεία ἰτί μᾶς παραγγέλλει, ἀπὸ τὴν πρώτην ἕως τὴν τελευταίαν τῶν βιβλίων τῆς σελίδα ἄλλο δὲν εὐρίσκει ὁ ἀναγνώστης παρὰ ἀγάπην τοῦ πλησίον, ἀδελφικὴν ἰσονομίαν καὶ εὐνομίαν, καταδρομὴν τῆς φαρισαϊκῆς φιλαρχίας, καὶ κατηγορίαν τῶν ψευδοχριστιανῶν, ὅσοι τολμοῦν νὰ μεταχειρίζωνται τοῦς ἀδελφοὺς τῶν ὡς δούλους· διότι, ἰτί ἄλλο ἐπιθυμεῖ νὰ κάμη παρὰ νὰ δουλώσῃ τὸν ἀδελφόν του, ἂν καὶ δὲν τυλμᾶ νὰ τὸ ὁμολογήσῃ, ὅστις τὸν καταφρονεῖ, ὄχι διὰ τὰ ἀληθῶς καταφρονήσεως ἄξια, ἀλλὰ διὰ γενεαλογίαν, πράγμα ἀπὸ τὴν προαίρεσίν του ἀνεξάρτητον;

Ὁ φιλάδελφος καὶ φιλογενῆς πολίτης, εἶναι ὁ μόνος εὐγενῆς· ἂν οἱ πρόγονοί του ἔπραξαν ἔργα λαμπρά, (καὶ

1. « Ἰδιώτου στάσις καὶ χαρακτήρ· οὐδέποτε ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκᾷ «ὠφέλειαν ἢ βλάβην, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἕξω. Φιλοσόφου στάσις καὶ χαρακτήρ· πᾶσαν ὠφέλειαν καὶ βλάβην ἐξ ἑαυτοῦ προσδοκᾷ. » Ἐπικτετῆς. Ἐγγχειρίδ. § 48.

! Εἰς ποίαν ἄλλην αἰτίαν ἔχουν ν' ἀποδώσωσιν οἱ πολλα-
 χόθεν ἀκόμη σήμερον διωκόμενοι, παντοῦ σπαρμένοι,
 καὶ παντοῦ καταφρονούμενοι Ἰουδαῖοι τὰς δυστυχίας
 των, παρὰ εἰς τὴν μωρὰν τῆς Ἀβραμικῆς των εὐγενείας
 πρόκληψιν, ἥτις τοὺς ἔκαμε νὰ καταφρονῶσιν ὅλα τὰ ἔθνη,
 καὶ νὰ φεύγωσιν ὡς μίχσμα τὴν κοινωνίαν τῶν ἄλλων
 ἀνθρώπων; Τὴν αὐτὴν τύχην, καὶ ὄχι διάφορον, ἄς προ-
 σμένωσι καὶ οἱ εἰς ἄλλας ὁποιασδήποτε εὐγενείας καυχώ-
 μενοι. Ὅστις σπουδάζει νὰ χωρίζεται ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς
 ὡς ἀγενεῖς, μὴν ἀμφισβάλλῃ, ὅτι ὡς χωρισμένον καὶ
 ἀλλότριον τὸν κρίνουν καὶ οἱ ὁμογενεῖς του· μὴν ἐλ-
 πίσῃ, ὅτι ἔχουν νὰ τὸν ἀγαπήσωσι ποτὲ ὡς ἀδελφόν, ὡς
 τέκνον τῆς αὐτῆς μητρὸς τῆς πατρὶδος· μὴ φαντασθῇ,
 ὅτι μέλλουν νὰ ἐξαλείψωσι πρὸς χάριν του τὰ φυσικὰ
 τῆς ἀνθρωπότητος αἰσθήματα. Ἄς ἔχῃ πάντοτ' εἰς τὴν
 μνήμην του ὅ,τι λέγει ἡ Ὀρησκεία, καὶ βεβαιώνει ἡ κα-
 θημερινὴ πείρα· « Ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθή-
 σεται ὑμῖν¹. »

Ἀπὸ τὴν αὐτὴν Ὀρησκείαν μανθάνομεν, ὅτι καταγό-
 μεθα ὅλοι χωρὶς ἐξαίρεσιν ἀπὸ ἓνα ἄνθρωπον, ὀνομαζόμενον
 Ἀδάμ, ὅστις ἐπλάσθη ἀπ' αὐτὰς τοῦ Θεοῦ τὰς χεῖρας·
 Τοιαύτης γενεαλογίας εὐγενεστέραν ἄλλην νὰ ἐπινοήσω-
 μεν εἶναι τῶν ἀδυνάτων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Ἀδαμικὴ εὐγέ-
 νεια εἶναι κοινὴ εἰς ὅλους τοὺς ἀπογόνους του, ἔμεινε
 πλέον νὰ ἐξηγηθῶμεν, ἰ ἀπὸ τίνα τῶν υἱῶν του καυχᾶται
 καθεὶς ἐξ ἡμῶν ὅτι κατάγεται, ἀπὸ τὸν δίκαιον Ἄβελ,

1. Ματθ. ζ', 2.

ἢ ἀπὸ τὸν ἀδελφοκτόνον Κάϊν; Τοῦτον ἀδιστακτως ἔχουν πρόγονον (καὶ κανεῖς δὲν τοὺς φθονεῖ διὰ τοιαύτην ἀνθρωποκτόνον εὐγένειαν) ὅσοι καταφρονοῦντες τὴν δικαιοσύνην, ἥτις εἶναι ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη¹, θέλουν νὰ λογιζῶνται ἀνώτεροι τοῦ πλησίον διὰ μόνας προγονικὰς ἀρετὰς, ὅπότε οὐδὲ διὰ τὰς ἰδίας ἀρετὰς συγχωρεῖται εἰς τὸν χριστιανὸν ἡ ὑπερφρόνησις.

Εἶναι καὶ ἄλλο εἶδος ἀρετῶν προγονικῶν πολλὰ γελοίων, ἱκανῶν νὰ σαλεύσωσι τὴν κεφαλὴν, ὧσων ἡ κεφαλὴ δὲν ἐστερεώθη διὰ τῆς χρηστῆς ἀνατροφῆς, οὐδ' ἐφρόντισε νὰ μάθῃ τί σημαίνει ἡ λέξις ἀρετὴ. Τοιαῦται εἶναι οἱ προγονικῶν μεγάλοι πλοῦτοι, ἀποκτημένοι ἀπὸ καμμίαν εὐτελῆ καὶ βάνουσον τέχνην², τοὺς ὁποίους ὁ βάνουσος κτήτωρ δὲν ἐπρόβλεπεν, ὅτι ἐμελλαν νὰ δώσωσ' ἀφροσύνην εἰς τοὺς μωροὺς ἀπογόνους του νὰ καταφρονῶσι τοὺς ὁμοίους του.

γ. « Ἴν τούτοις φανερὰ ἐστὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ τέκνα τοῦ δια-
 « θόλου· πᾶς ὁ μὴ ποιῶν δικαιοσύνην οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ μὴ
 « ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ . . . καθὼς Κάϊν ἐκ τοῦ ποιητοῦ ἦν, καὶ
 « ἔσφαξε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Καὶ χάριν τίνος ἔσφαξεν αὐτόν; ὅτι τὰ
 « ἔργα αὐτοῦ ποιητὰ ἦν, τὰ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ δίκαια . . . Πᾶς ὁ
 « μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἀνθρωποκτόνος ἐστὶ. » Ἰωάνν. Α, γ', 10-15.

α. « Πῶς οὐκ ἄτοπον, μάγειρον μὲν ἢ σκυτέα, καὶ ναι, μὰ Δία! κερ-
 « μέναι τινὰ, χρήματα ἐκ τῆς τέχνης ἢ καὶ ἄλλοθιν πρὸς ἀπορίσκητα,
 « ἢ μὴ δοκεῖν εὐγενῆ . . . εἰ δὲ ὁ τούτου παῖς διαδεξάμενος τὸν κληρο-
 « νίαν εἰς τοὺς ἐκγόνους διαπερθεύσῃ, τούτους δὲ ἤδη μέγα φρονεῖν, καὶ
 « τοῖς Πελοπίδαις ἢ τοῖς Ἰρακλεΐδαις ὑπὲρ τῆς εὐγενείας ἀμιλλαῖσθαι;
 « Ἀλλ' οὐδὲ ὅστις προγόνων ἀγαθῶν ἔφυ, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὴν ἐναντίαν τοῦ
 « βίου ῥοπλὴν κατανέχθῃ, δικαίως ἂν μεταποιεῖτο τῆς πρὸς ἐκείνους εὐγ-
 « νείας. » Ἰσ' ὕμνων. Δύσκολ. Περὶ βασιλ. σελ. 52-53

Τοιαῦται καὶ ἔτι γελοιότεραι εἶναι, ὅσαι στηρίζονται εἰς προγόνων ὑπουργήματα σχεδὸν δουρικὰ, καὶ πολλάκις αἰσχρά. Δὲν εἶναι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀρετὴ μεγάλη, ὅτι τούτου ἕνας ἀπὸ τοὺς προπάτορας ἦτο βασιλέως Ἰπποκόμος! ἐκείνου, ὅτι ἀμαξάριος! ἄλλου, ὅτι γελωτοποιὸς ἢ μαστροπός! καὶ ἄλλου, ὅτι ἐγεννήθη νόθος ἀπὸ βασιλέα μοιγόν! Καὶ ὅμως ἡμεῖς οὐδ' εἰς τοιαύτας μωρὰς γενεαλογίας ἔχομεν νὰ καυχώμεθα· ἐπειδὴ συνέπεσαν ὅλαι (καθὼς καὶ ἄλλοτε τὸ εἶπα) μὲ τὴν πτώσιν τῶν Γραικορωμαίων δεσποτῶν. Μετ' ἐκείνους ἤθελαν βέβαια γεννηθῆναι ἀληθιναὶ ἀρεταί, ἐὰν εἰς τὸν θρόνον ἐκείνων δὲν ἐκαθέζοντο ἀγριώτεροι τῶν λύκων τύραννοι οἱ Τοῦρκοι, ἃ δὲν ἐσφετεριζέτο μέρος τῆς Γραικορωμαίας βασιλείας ἢ δολιωτέρα τῶν ἀλωπέκων Βενετικὴ ὀλιγαρχία.

Ἐλευθερωμένοι ἀπὸ τοιούτους τυράννους, βλέπομεν σήμερον πρώτην φοράν ἔμπροσθέν μας ἀνοιγόμενον τὸ στάδιον τῶν ἀληθινῶν ἀρετῶν· καὶ τοῦτο πιστεύω ἀδιστακτικῶς ὅτι σπουδάζουν καὶ οἱ Ἑπταννησιῶται νὰ τρέξωσιν ἐντάμα μὲ τοὺς λοιποὺς ὁμογενεῖς των Γραικοὺς, διὰ νὰ ἀποκτήσωσι τὴν προσωπικὴν, τὴν μόνην ἀληθινὴν εὐγένειαν, ἀφίνοντες εἰς τοὺς ὀρφανοὺς ἀπὸ κάλλος ἀρετῆς ν' ἀλείφωνται μὲ τῶν νεκρῶν τὴν σκόνην, καθὼς τὰ ἄσχημα γυναικάρικα μὲ τὸ ψιμύθιον.

Ὅπως ἂν ἦναι, τοῦ Βεκκαρίου τὸ σύγγραμμα προσφέρεται σήμερον εἰς ὅλους τοὺς ἐλευθερωμένους Γραικοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους περιέχονται καὶ οἱ Ἑπταννησιῶται· διότι δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι καὶ τούτων τὰ δικαστήρια, προστα-

τευομένων από τους Άγγλους, ακολουθοῦν τῶν Ἀγγλικῶν δικαστηρίων τοὺς κανόνας. Εἰς τὴν παροῦσαν τῶν πραγμάτων κατάστασιν, ὄχι μόνον ἀδικον, ἀλλὰ καὶ παντάπασιν ἀσύμφορον εἰς τοὺς Άγγλους ἤθελ' εἶσθαι, νὰ συγχωρῶσιν εἰς τοὺς Ἑπτάνησιώτας δικαστὰς τὴν παράβασιν τῶν νόμων.

Ἢ προτέρα μας κατάστασις ἦτο κατάστασις προβάτων περικυκλωμένων ἀπὸ λύκους, εἰς τοὺς ὁποίους (τὸ χειρότερον) μεταμορφόνοντο κάποτε καὶ αὐτοὶ οἱ φύλακές μας σκύλοι. Τὰ δικαστήρια εἰς τὰ ὁποῖα ἐκρινόμεθα, ὠμοσίαζαν τὸ ἄντρον τοῦ Κύκλωπος, ἐπειδὴ ὁ ἐγκαλούμενος εἰς αὐτὰ ἐστερεῖτο πολλάκις τὴν ζωὴν, καὶ πάντοτε τὴν περιουσίαν ἢ τὴν τιμὴν του· τοῦτο μόνον ἐκέρδαινε ἀπ' αὐτὰ, νὰ μάθῃ καὶ αὐτὸς νὰ ἀδικῇ· καὶ τοῦτο ἐξανάγκης συμβαίνει παντοῦ, ὅπου βασιλεύουν ἄνθρωποι, καὶ ὄχι νόμοι. Ὅταν αὐτοὶ οἱ κύριοι τοῦ πολιτεύματος καταφρονήσωσι τὴν δικαιοσύνην, δὲν μένει εἰς τοὺς πολίτας ἄλλο μέσον νὰ φυλάσσωνται, ἢ νὰ θεραπεύωσι καὶ τὰς παρὰ τῶν ἄλλων ἀδικίας, παρὰ νὰ ἀδικῶσι καὶ αὐτοί¹.

Δὲν λέγω, ὅτι δὲν εὑρίσκονται εἰς τοιαύτας πολιτείας καὶ ἄνθρωποι προκρίνοντες νὰ ἀδικῶνται παρὰ νὰ ἀδικῶσιν· ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι εἶναι κατὰ δυστυχίαν ἀπὸ τοὺς πολλὰ ὀλίγους ἐκείνοισ θείοις ἀληθῶς ἄνδρας, « οἵτινες « οὐκ ἐμόλυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν. » Ὅστις καταδικασθῆ εἰς τῶν εἰλώτων τὴν τάξιν, φυσικὰ ἐπιθυμεῖ νὰ γένη Σπαρ-

1. Ἴδε κατωτέρω τὰς σημειώσεις, σελ. 253.

τιάτης, διὰ νὰ μὴν ἀδικῆται πλέον ἀπὸ Σπαρτιάτας, ἀλλὰ νὰ συναδικῆ μ' αὐτούς· καὶ ὅστις ἐδυστύχησε νὰ δουλεύῃ Τούρκους, ἂν ἦναι τῆς τάξεως τῶν ὀλοτέλ' ἀναίσχυντων, περιτέμνεται καὶ φοραίνει τὴν στολὴν τὴν τουρκικὴν, διὰ νὰ πράσῃ καὶ αὐτὸς ἀτιμωρῆτως ὅ,τι θέλει· ἂν δὲν τολμᾷ ν' ἀναίσχυντήσῃ τόσον πολὺ, φυλάσσει τὴν ἀκροθυσίαν του, ἀλλὰ δὲν ἐντρέπεται νὰ κολακεύῃ ἢ νὰ δωροδοκῆ Τούρκους, διὰ νὰ μετέχῃ καὶ μικρὰν μερίδα τουρκικῆς ἐξουσίας· καὶ γίνεται τόσον ἀχρειέστερος τῶν γνησίων Τούρκων, ὅσον προσκλήθῃ εἰς τὴν ἀδικίαν τὴν ὑπόκρισιν.

Χάρις εἰς τὰ ἐκχυθέντα αἵματα τῶν γενναίων τῆς ἐλευθερίας ὑπερμάχων μας! Αὐτὰ θέλουν ἔσως κατακλύσειν τοὺς τουρκικοὺς μολυσμαῖς, καὶ κρημνίσειν τὸ μεσότοιχον εἰλώτων καὶ δεσποτῶν, ὥστε νὰ μὴ μας ἀφήσῃ πλέον οὔτε πειρασμόν, οὔτε πρῶφασιν κἀμμίαν νὰ ἤμεθα τὸ φαινόμενον χριστιανοί, τὸ δὲ ἀληθὲς μαθηταὶ τοῦ Κορανίου. Χάρις εἰς τὰ ἠρωϊκὰ των τῆς ἐλευθερίας φρονήματα! Ἀπελεύσαμεν τέλος πάντων τὰ ὅποια πρὸ πολλοῦ ἀναστενάζοντες καὶ ὀδυρόμενοι ἐζητούσαμεν ἀπὸ τὴν θεῖαν πρόνοιαν δίκαια. Δὲν ἔχομεν πλέον νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τυράννους, ἀλλ' εἰς νόμους νομοθετημένους καὶ κυρωμένους ἀπ' ὅλον τὸ γένος. Δὲν ἔχομεν πλέον νὰ κρινώμεθα ἀπὸ δικαστὰς ἀνόμους εἰς ἄνομα δικαστήρια. Εἰς τὰ κριτήριά μας μέλλει τοῦ λοιποῦ νὰ μᾶς ἀπολύῃ ἢ νὰ μᾶς καταδικάζῃ, ὅχι ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὴ τοῦ νόμου ἢ ἀπροσώπητος φωνή.

Ἦτο καιρὸς, ὅποτε τῆς Εὐρώπης ὅλης, τὰ δικαστήρια

διέφεραν ὀλίγον ἀπὸ τὰ τουρκικὰ δικαστήρια. Καὶ ἂν σήμερον οἱ φωτισμένοι Εὐρωπαῖοι καυχῶνται, ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ἡ τιμὴ των δὲν κρέμεται πλέον ἀπὸ τὴν αὐτογνώμονα κρίσιν τῶν δικαστῶν, χρεωστοῦν τὸ πολῦτιμον τοῦτο τῆς ἐλευθερίας τοῦ πολίτου καλὸν εἰς τὴν πρόοδον τῆς φιλοσοφίας. Αὐτῆς αἱ περὶ τῶν νόμων φωναί, συνεσταλμένοι ἀκόμη εἰς τὸ στόμα τοῦ Μοντεσκιῶ, ἐξεφωνήθησαν μὲ πλειότερον θάρρος ἀπὸ τὸν Βεκκαρίαν, καὶ προφέρονται σήμερον ἀνυποστόλως καὶ ἀπὸ τὸν κοινὸν λαόν, ὡς καὶ αὐταὶ αἱ ἀπλούσταται ἀλήθειαι.

Δὲν ἦσαν ὅμως ἄγνωστοι εἰς τοὺς προγόνους μας αἱ τοιαῦται ἀλήθειαι· ἀλλὰ δὲν εἶχαν πῶς νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπ' αὐτὰς οὐδὲ πῶς νὰ τὰς φυλάξωσιν εἰς ἄλλων ὠφελειαν. Ἰππραξαν βέβαια, καὶ πρὸ τῆς καταδίκης καὶ μετὰ τὴν καταδίκην τοῦ Σωκράτους, πολλὰς πυλλάκας ἀνομίας τὰ Ἀττικὰ δικαστήρια· ἀλλ' ἔῃτο δυνατόν νὰ μὴ τὰς πράξωσιν εἰς ἐκείνην τοῦ καιροῦ τὴν ἐποχὴν, στερημένοι ὅσα μέσα ἔχομεν ἡμεῖς σήμερον νὰ τὰς ἀποφύγωμεν, ὡς ὀρθῶς κρίνει ὁ ἀπολογούμενος ὑπὲρ αὐτῶν σοφὸς Ἄγγλος· « ἔῃχαν οἱ Ἀθηναῖοι συνέδριον ἀντιπροσώπων; ἔῃχαν « τὸ φῶς δύο χιλιάδων ἐτῶν ἱστορίας νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ, « ἢ τὴν τέχνην τῆς τυπογραφίας νὰ τὸ διασπείρωσι « παντοῦ; Ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἐφαίνοντο σκληροὶ καὶ ἀδι- « και εἰς τὰς κρίσεις των, ἔ μήπως οἱ Διονύσιοι τῆς Σικε- « λίας, καὶ οἱ Ἀρταξέρξει τῆς Περσίας ἔδειχον ὀλιγα- « τέραν σκληρότητα; Εἰς τὴν δημοκρατίαν, ἢ ἀδικία « εἶχε καὶ ἀκόλουθον τὴν μετάνοιαν . . . ὁ δεσπότης ὅσον

«πλέον ἀδικεῖ, τὸσον πλείοτερον ᾗ μισεῖ τὸν ἀδικούμενον¹. ὁ ἂν εἶχαν οἱ Ἀθηναῖοι τυπογραφίαν, καθὼς ἐκατάργησαν τοὺς φονικούς νόμους τοῦ Δράκοντος, πιθανὸν ὅτι προχωρῶντες κατὰ μικρὸν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς νομοθεσίας, ἤλελαν διορθώσκειν ὅλους αὐτῶν τοὺς δικαστικούς κανόνας. Καὶ μ' ὄλον τοῦτο οὔτε τὰ δικαστήριά των ἔπραξαν τόσας ἀδικίας, ὅσαι ἐγίνοντο ὅχι πρὸ πολλοῦ ἀκρόμη εἰς τῶν Εὐρωπαίων τὰ δικαστήρια, οὔτε τόσην φρικτὴν περιστάσιν ἔδειξαν εἰς τὰς κεφαλικάς τιμωρίας, ὅσην ἐτόλμησαν νὰ δείξωσιν οἱ Εὐρωπαῖοι ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν εὐρεσίαν τῆς τυπογραφίας. Ἀπὸ τούτους, ὅχι ἀπ' ἐκείνους, ἐκολάσθησαν οἱ βλασφημοῦντες εἰς θεὸν μὲ τὴν ἐκκοπήν τῆς γλώσσης, μὲ τὴν ἐκδορὰν τοῦ σώματος, καὶ μὲ τὸν διὰ πυρὸς θάνατον, διὰ πρήφασιν Ἰησοσεῖῃ κατ' αὐτοῦς), ὅτι ἐκδικοῦσαν τὴν θείαν μεγαλειότητα². Καὶ τὸ κακὸν δὲν ἐστάθη μέχρι τούτων τῶν ἐκ διαστήματος φόνων· ἀλλ' ἐπειρήσαν καὶ μόνιμον δικαστήριον ἐξαιρετον, τὸ ὀνομαζόμενον Δικαστήριον τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεπέωσαν κ' ἐξεπέρασαν μακρὰν τὰς

1. Had the Athenians representative bodies? Had they light of two thousand years of history to guide them? or the art of printing to diffuse it? When the Athenians were cruel and unjust, were the Dionysius's and the Artaxerxes's less so? In the people, when he has at least been followed by repentence . . . a Despot, when has injured a man, hates him but the more J. BENTHAM, Judicial Establishment chap. V, tit III, pag. 21.

2. Le mal est venu de cette idée, qu'il faut venger la divinité. Mais il faut faire honorer la divinité, et ne la venger jamais, etc. MONTESQ. Espr. des lois, XII, 4.

ιστορουμένας ἀνθρωποθυσίας τῶν Δρυίδων τῆς Γαλλίας καὶ τῶν Καρχηδονίων¹. Εἰς τὸ ἀσεβέστατον τοῦτο δικαστήριον καθεζόμενοι ἄνδρες, ἐπαγγελλόμενοι ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ἐγένοντο αὐτοὶ κατήγοροι, αὐτοὶ μάρτυρες, αὐτοὶ κριταί, καὶ ἐπρόσφεραν εἰς τὸν Θεὸν τῆς εὐσπλαγχνίας, ὡς αἰρετικούς, μυριάδας πολιτῶν ἀθώων², ἄλλους κρεουργοῦντες μὲ βασανιστήρια θηριώδη, ἄλλους σφάζοντες, ἄλλους ἐξορίζοντες τῆς πατρίδος, καὶ ἄλλων δήμεύοντες τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἀφίνοντες τοὺς γνησίους αὐτῶν κληρονόμους εἰς τὴν ἀπαρηγόρητον ἀνάγκην νὰ ψωμοζήτῳσι τὴν ἐπιούσιον τροφήν.

Ἡ τυραννίς πάντοτε ἄγρυπνος, καὶ περικυκλωμένη ἀπὸ πολλοὺς τυραννίσκους ὑπαλλήλους, ἀναιδεστάτους κόλακας τῶν κατὰ χώρας μεγάλων τυράννων, δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ἀπὸ ἑπαυσε νὰ πολεμῇ τὰ ἀπὸ τὴν τυπογραφίαν διασπειρόμενα πανταχοῦ τῆς φιλοσοφίας φῶτα. Πλὴν ἀρκουμένη νὰ ἐμποδίζῃ τὰ βιβλία τῶν φιλοσόφων, εἰδίωκε καὶ αὐτοὺς τοὺς φιλοσόφους. Μ' ὅλα ταῦτα ὑπερῖσχυσεν ἡ ἀκαταμάχητος ἀλήθεια, καὶ ἂν δὲν ἐδυνήθη ἀκόμη νὰ ἐπιστομίσῃ τοὺς συνηγόρους ὅλους τῶν παλαιῶν ἀνομιημάτων, ἴσχυσεν ὁμως νὰ φωτίσῃ τοὺς ἡγεμόνας,

1. Διόδωρ. Σικελιώτ. V, 31 καὶ XX. 14. Ἴδε καὶ Στράβων. IV, σελ. 198.

2. Εἰς μόνην τὴν Ἰσπανίαν, εἰς 339 ἐτῶν διάστημα, κατεδικάσθησαν ἀπὸ τὴν Ἱερὴν ἐξέτασιν εἰς θάνατον, κάτεργον, ἐξορίαν, δήμευσιν παρχόντων, ἢ φυλακὴν αἰδίων 240,921 ἄνθρωποι. Ἴδε τὸ ἐργετὸς ἐκδοθέν συγγραμμάτιον, L. GALLOIS, Histoire abrég. de l'Inquisition d'Espagne, pag. 357.

τῶν ἀποίων ματαίως πλέον ἐλπίζουσι τὴν βοήθειαν καὶ προστασίαν οἱ φίλοι τοῦ ψεύδους.

Οἱ ἡγεμόνες σήμερον πληροφορημένοι, ὅτι ἡ εὐδαιμονία τῶν κρέμεται ἀπὸ τὴν εὐδαιμονίαν ὅχι τούτου ἢ ἐκείνου μικροῦ τινὸς μέρους πολιτῶν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν εὐδαιμονίαν ὅλων τῶν ὑπηκόων, τρεφουμένην καὶ αὐξάνουσαν καθημέραν ἀπὸ τὴν ἀκώλυτον διάδοσιν τῶν φώτων, ἀσχολοῦνται εἰς τὴν διόρθωσιν ὅλων τῶν μερῶν τῆς νομοθεσίας, καὶ ἐξαιρέτως τῶν δικαστηρίων. Καὶ ἵδιαν ἀσχολοῦνται, ἐπειδὴ βλέπουσι φανερά, ὅτι πᾶσα διόρθωσις φέρει ἀναψυχὴν, φέρει ὑγείαν καὶ ἰσχὺν εἰς τὸ ἀρρώστημένον ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα πολιτικὸν σῶμα;

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη διόρθωσις δὲν εἶναι οὔτ' ἐνὸς ἀνθρώπου, οὔτ' ὀλίγου χρόνου ἔργον. Πολλὰ, βέβαια, ἐμπόδια τῆς διορθώσεως ἠφάνισθησαν· ἀλλ' ὅσα ἀκόμῃ εἰμῖναν δὲν εἶναι ὀλίγα, καὶ τὰ μέσα τῆς ἐξαλείψεώς τινος δὲν ἐπολυπλασιάσθησαν ἀκόμῃ ἀρκετά. Εἰς τοιαύτων κακῶν θεραπείαν ἡ φιλοσοφία δὲν ἔχει νὰ πολεμῇ μόνην τὴν ἀρρώστιαν· ὁ μεγαλύτερος αὐτῆς κόπος εἶναι, νὰ καταπέσῃ τὸν ἀρρώστον, ὅτι ἔχει ἀληθῶς χρεῖαν θεραπείας.

Εἰς ἡμᾶς ἤθελ' εἰσθ' ὀλιγώτερον παράδοξον ἂν εὕρισκοντο τοιαῦτα ἐμπόδια. Οἱ Εὐρωπαῖοι μ' ὅλην τῶν ἰδίων ἡγεμόνων τὴν παρελθούσαν ἀπόλυτον ἀπὸ νόμου ἐξουσίαν, δὲν ἐδυστύχησαν ὅπως ποτὲ νὰ ἔχωσι Τούρκους ἡγεμόνας· καὶ αὐτοὶ οἱ πλέον ἀπόλυτοι βασιλεῖς τῶν ἀπὸ τετρακοσίων μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν δὲν ἔφθασαν ἕως νὰ δείξωσι φανερά σουλτανικὴν ἀγριότητα, ἢ ἀνατροφή τῶν πάν-

τοτε κακή, διέφερε κ' αν τούτο από την ανατροφή των τυράννων Τούρκων, ότι δεν τους έκαμνεν ολότελ' απροσίτους εις τόν λαόν· εξεναντίας έσπούδαζαν να κρύπτωσι με κάποιαν έξωτερικην ευμένειαν την έσωτερικην αυτών μισανθρωπίαν. Πρόσθες εις την ανατροφήν, και τόν χαλινόν τής θρησκείας, χαλινόν, τόν όποιον δεν έσεβάσθησαν πάντοτε, αλλά ούδ' έτόλμησαν ποτέ να δαγκάσωσι φανερά. Όντες όμως θρησκι με τους λαούς των, συγκεκλησιάζοντο εις τους αυτούς ναούς, τό αυτό ευαγγέλιον ήκουαν, και τάς αυτάς νοθεσίας τής θρησκείας ενουθετούντο από τους ιεροκήρυκας· εκ των οποίων τινές (άνδρες τόσον πλέον αξιέπαινοι, όσον ό κληρός των δυτικων δεν έμίσησε ποτέ την απόλυτον έξουσίαν) και έτόλμησαν πολλάκις να τους νοθετήσωσιν αυστηρότερα παρά τους υπηκόους των.

Ε τί συνέβαινεν εκ τούτου; Οί υπήκοοι ήρρώστων· δεν εκαταλάμβαναν όμως, ότι ήσαν ήρρώστοι, ή και αν τό εκαταλάμβαναν, πολλοί εξ αυτών απεστρέφοντο την θεραπείαν, προκρίνοντες να ήναι άνδραποδα ενός ή ολίγων τινων δεσποτών, παρά ίτοι με τους λοιπούς όλους όμογενείς των. Ακόλουθον ήτο βέβαια, έπειδή εκουχώντο εις ευγένειαν, και κατεργόνουν τους άγενείς, να καταφρονώσι κ' αν και την άγενεστάτην όλων των καταστάσεων, την άνδραποδιώδη κατάστασιν· ή κατάστασις όμως αύτη τους επλούτιζε, τους έλάμπρυνε με αξιώματα, τους έκαμνε και αυτούς δεσπότας των υπαδεστέρων. Ε τί θέλεις; Τοιούτοι είναι και θέλουν είσθαι, έωσοϋ να κατασταθώσι τα φώτα τής παιδείας κοινότερα, οι πλειότεροι άνθρωποι· άνδριάντες πλέον παρά άνδρες. Και από τοιαύτα άψυχα